

УДК 81'42
DOI: 10.30970/sls.2024.0.4792

**PANOWAŁ CHAOS I DEZORIENTACJA. ROZWAŻANIA NORMATYWNE
NAD TRUDNYMI MIEJSCAMI SKŁADNI ZGODY
W POLSZCZYŹNIE W UKRAINIE
(NA PODSTAWIE TEKSTÓW “GAZETY POLSKIEJ BUKOWINY”)¹**

Małgorzata GĘBKA-WOLAK

*Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu
ul. Fosa Staromiejska, 3, Toruń, 87-100 (Polska)
Katedra Języka Polskiego
ORCID: 0000-0003-4587-496X
e-mail: mge@umk.pl*

Alla KRAWCZUK

*Narodowy Uniwersytet Lwowski im. Iwana Franki
ul. Uniwersytecka, 1, Lwów, 79000 (Ukraina)
Katedra Filologii Polskiej
ORCID: 0000-0003-4087-3562
e-mail: alla.kravchuk@lnu.edu.ua*

W artykule rozważa się problemy z zakresu wybranych typów związków zgody w języku polskim. Głównym celem artykułu jest skomentowanie wątpliwych co do statusu normatywnego związków zgody w polszczyźnie pisanej w Ukrainie (na materiale “Gazety Polskiej Bukowiny”), które umożliwiają hierarchiczne uporządkowanie odpowiednich odstępstw od normy na podstawie kryterium ich rangi. Wysuwają się wnioski dla glottodydaktyki, związane z nauczaniem polskich związków zgody Ukraińców. Uzasadnia się potrzebę rozwoju działań w zakresie wzajemnego transferu doświadczeń językoznawstwa – glottodydaktyka.

Słowa kluczowe: składniowe związki zgody, polski język pisany w Ukrainie, glottodydaktyka, norma skodyfikowana, norma realna.

1. Wstęp

W artykule rozważa się problemy normy języka polskiego w zakresie wybranych typów związków zgody, czyli połączeń wyrazów, których jeden składnik (podrzędnik, wyraz określający) upodabnia swoją formę (rodzaj, liczbę lub przypadek) do formy drugiego składnika (nadrzędnika, wyrazu określanego) lub składników (szeregu). Skupia

¹ Artykuł powstał w trakcie prac nad projektem “Wzajemny transfer «językoznawstwo – glottodydaktyka»: współczesne problemy normatywne składni w języku ogólnopolskim i w polszczyźnie użytkowników z pierwszym językiem ukraińskim” w ramach programu “Polonista” Narodowej Agencji Wymiany Akademickiej (2023–2024), numer umowy BJP/PON/2023/1/00009/U/00001.

się uwagę na trzech różnych obiektach badawczych, które jednak nie tylko się zazębiają, lecz także tworzą określoną całość. Chodzi, po pierwsze, o specyfikę składni zgody we współczesnej polszczyźnie pisanej w Ukrainie, po drugie, o zadania glottodydaktyki polonistycznej zorientowanej na odbiorcę ukraińskojęzycznego, a po trzecie, o dyskusyjne zagadnienia normatywne związków zgody w polszczyźnie ogólnej. Tak więc materiałem wyjściowym do proponowanych w artykule rozważań stają się odstępstwa od normy w zakresie związków zgody, wyekscerpowane z tekstów “Gazety Polskiej Bukowiny” – periodyku ukazującego się w języku polskim w Ukrainie. Zgromadzone struktury oceniane są poprzez nowe, oparte na analizach korpusowych rozstrzygnięcia normatywne. Wyniki tych analiz skutkują zaś przyrostem wiedzy, szczególnie przydatnej w środowisku glottodydaktycznym, a mianowicie w kształceniu językowym osób ukraińskojęzycznych i ocenie ich kompetencji składniowych.

Problematyka poprawnościowa w istniejących pracach o polszczyźnie Ukraińców i osób polskiego pochodzenia w Ukrainie sprowadza się głównie do rejestrowania bardziej lub mniej typowych błędów lub odstępstw od normy. Przyjęte jest, że o “błędach” mówi się w przypadku obcokrajowców (jak i rodzimych użytkowników polszczyzny), a wyrażenia “odstępstwa od normy” – żeby zminimalizować wartościowanie, które może nieść wyraz *błąd* – używa się w sytuacji nosicieli języka polskiego jako odziedziczonego (polonijnego), w naszym wypadku języka polskiej mniejszości narodowej w Ukrainie. Zbyt mało natomiast uwagi badacze poświęcają samej istocie normy, od której odstępstwa stają się przedmiotem analiz. W celu ustalenia błędu lub odstępstwa od normy odnoszą się do kodyfikacji faktów językowych w źródłach poprawnościowych² – gramatykach i słownikach, szczególnie tych specjalistycznych, przede wszystkim *Nowym słowniku poprawnej polszczyzny PWN* (Markowski, red., 1999) i nieznacznie poprawionej jego nowszej wersji – *Wielkim słowniku poprawnej polszczyzny PWN* (Markowski, red., 2004), ponieważ dotychczas pozostają to jedyne największe słowniki normatywne³. Problemem jest to, że źródła normatywne nie zawsze w jednakowy sposób przedstawiają obraz normy, zawierają także rozstrzygnięcia kodyfikacyjne nieoddające jej aktualnego stanu. Po części jest to efekt ewolucji systemu językowego, po części zaś różnicy w metodologii dokonywanej kodyfikacji. We współczesnych zaś słownikach ogólnych, opartych na wiarygodnych danych z analiz korpusowych, zdarzają się eksplikacje za mało konkretne, niewystarczające, czasami niezrozumiałe dla niejęzykoznawcy, niezapoznanego z przyjętymi w słowniku zasadami prezentacji materiału. Zresztą deskryptywne słowniki ogólne języka polskiego nie muszą w zasadzie rozstrzygać dyskusyjnych elementów normy – nie jest to bowiem zadanie tego typu słowników (choć wspomniany WSJP PAN

² Zdarza się też tak, że badacze będący rodzimymi użytkownikami polszczyzny, analizując język obcokrajowców, opierają się przede wszystkim na własnej kompetencji językowej i nie zgłębiają dodatkowych źródeł wiedzy o normie.

³ Tymczasem oba słowniki są już dzisiaj przestarzałe. Funkcje nowego słownika poprawnościowego o dużym zasięgu materiałowym mógłby obecnie przejąć *Dobry słownik* (<https://dobrysloownik.pl/o-sloowniku/>, [data dostępu: 30 czerwca 2024], zob. Czesak, Szalkiewicz i Żurowski, 2017), oparty na badaniach korpusowych i ciągle uaktualniany. Jest on jednak projektem komercyjnym proponującym w wolnym dostępie ograniczoną liczbę haseł. W tej sytuacji pozostaje więc użytkownikom, w tym glottodydaktykom, sprawdzenie informacji normatywnych w opartych na korpusach słownikach ogólnych (przede wszystkim dostępnym online *Wielkim słowniku języka polskiego PAN* (WSJP PAN, <https://wsjp.pl/>, [data dostępu: 30 czerwca 2024], Żmigrodzki, red., 2007–), który jednak nie jest słownikiem preskryptywnym, choć *de facto* nie unika wskazówek normatywnych. Są one eksplikowane np. poprzez kwalifikator *kwestion*. – ‘kwestionowane pod względem zgodności z normą’, za pomocą znakowania “!?”), a także w specjalnej zakładce “Informacja normatywna” (dokładniej o prezentacji informacji normatywnych w WSJP PAN zob. Żmigrodzki, 2018 czy też na stronie słownika: Żmigrodzki P., zest., 2023, https://pliki.wsjp.pl/zasady_opracowania_wsjp.pdf, [data dostępu: 30 czerwca 2024]).

częściowo to zadanie realizuje⁴). Zatem wiedzę normatywną badacz powinien dodatkowo czerpać z wyspecjalizowanych opracowań językoznawczych opartych na szeroko zakrojonych analizach korpusowych (a wymaga to wysiłku i aktywności poznawczej). Jeśli tego się nie czyni, w pracach prezentujących błędy obcokrajowców niejasny bywa sam kształt normy będący punktem odniesienia. Tymczasem kształt ten powinien być wyraźny, gdyż samo pojęcie błędu językowego jest definiowane w odniesieniu do normy⁵, błąd językowy i norma to bowiem dwie strony tego samego zjawiska. W opracowaniach glottodydaktycznych do oceny błędów nierodzimych użytkowników polszczyzny bywają stosowane podejścia zbyt rygorystyczne lub nawet intuicyjne i subiektywne. Zdarzają się też paradoksy, gdy obcokrajowcom “nie pozwala się” w działaniach językowych na takie odstępstwa od normy, na jakie mają przyzwolenie rodzimi użytkownicy polszczyzny⁶.

Badacze języka polskiego w Ukrainie / Ukraińców (np. Izdebska-Długosz, 2021; Korol, 2021; Kowalewski, 2017; Zielińska, 2014; Ohorilko, 2010) ograniczają się w swoich pracach do wymieniania strukturalnych typów błędów / odstępstw od normy w zakresie związków zgody i do prób (czasami wyrywkowych) wyjaśnienia ich przyczyn (pochodzenia). Nie skupiają się natomiast na tworzeniu spójnych równoległych typologii, uwzględniających niezależne od siebie kryteria, np. z jednej strony – struktura, w której pojawia się błąd lub odstępstwo od normy, z drugiej strony – jego pochodzenie. Całkowicie zaś pomijany jest problem typologii ze względu na rangę błędu lub odstępstwa od normy, której opracowanie przybliżyłoby ważne zagadnienia stopniowości jednostek niezgodnych z normą⁷ – od dewiacji oczywistych po konstrukcje dyskusyjne, ale mieszczące się w normie. W typologiach tego typu bardzo ważne jest uwzględnienie rzeczywistego stanu normy rodzimych użytkowników polszczyzny. Pozwoli to nie doprowadzać do nieco absurdalnych sytuacji, gdy wymagania wobec obcokrajowców w zakresie polskiej gramatyki są ostrzejsze niż do Polaków w kraju.

Zarysowane niedociągnięcia współczesnego dyskursu glottodydaktycznego w zakresie interesujących nas zagadnień normy składniowej uzasadniają potrzebę zabrania głosu na temat zadeklarowany w tytule niniejszego artykułu. A zatem przywołuje się w nim – na tle prac wcześniejszych – nieuwzględniane dotychczas materiały tekstów współczesnej prasy wydawanej w języku polskim w Ukrainie⁸ i na ich podstawie omawia się dyskusyjne zagadnienia normy językowej opartej na najnowszych jej opisach językoznawczych i kulturalnojęzykowych wynikających z zastosowania narzędzi korpusowych (przede wszystkim *Dobry słownik*, <https://dobrysloownik.pl/o-slowniku/>, [data dostępu: 30 czerwca 2024], zob. Czesak, Szałkiewicz i Żurowski, 2017). Wykorzystuje się zwłaszcza dane Narodowego Korpusu Języka Polskiego (<https://nkjp.pl/>, [data dostępu: 30 czerwca 2024], dalej NKJP,

⁴ Por. dyskusję na temat prezentacji normy w WSJP PAN w: Zbróg, 2015; Żmigrodzki, 2015.

⁵ Por. np. w najnowszych pracach analitycznych: “[...] błąd jest to niezgodność użytej formy z przewidzianą w określonym czasie dla danej jednostki normą językową lub jednoznaczną diagnozą normatywną” (Rudnicka, 2018, s. 207).

⁶ Problem ten został zilustrowany przykładami w artykule: Krawczuk, 2024.

⁷ Polscy językoznawcy sygnalizują potrzebę myślenia w kategoriach stopniowości błędów oraz orzeczeń normatywnych na potrzeby języka polskiego w kraju, np.: “Należy zrezygnować z pojęcia błędu językowego i formy poprawnej, mówić zaś o różnym stopniu odstępstwa od formy typowej (prototypowej?), która gwarantuje optymalne porozumienie w akcie komunikacji” (Markowski, 2005, s. 543), czy też: “Można także ewentualnie wprowadzić (wzorem nauk ścisłych) pojęcie niepewności normatywnej, w której zakres wchodziłyby formy językowe pojawiające się w uzusie, niezgodne z normą i niemające jednoznacznej diagnozy normatywnej, ale nienaruszające systemu” (Rudnicka, 2018, s. 207).

⁸ Na materiale tekstów prasy wydawanej w języku polskim w Ukrainie do 2014 roku napisana została nieopublikowana praca doktorska Oksany Ohorilko (zob. autoreferat rozprawy: Ohorilko, 2004), jednak nie uwzględnia ona jako źródła “Gazety Polskiej Bukowiny”.

zob. Przepiórkowski i in., red., 2012) i najnowszego Korpusu Współczesnego Języka Polskiego gromadzącego materiał z lat 2011–2020 (<https://kwjp.ipipan.waw.pl/>, [data dostępu: 30 czerwca 2024], dalej KWJP, zob. Marciniak i in., 2023). Analiza współczesnych rozstrzygnięć normatywnych, charakteryzujących się pewnym odejściem od skostniałości i restrykcyjności, pozwala wypracować nowe spojrzenie na ocenę polszczyzny jej użytkowników ukraińskich w duchu współczesnego rozumienia istoty normy językowej⁹.

Wartość naukowo-dydaktyczną proponowanego artykułu, mimo że nie ma on ambicji przetworzenia zbyt wielu danych pochodzących z szeroko zakrojonych badań korpusowych, widzimy w dążeniu do uzasadnienia tego, że rozwijającą się normę składniową polszczyzny ogólnej ciągle należy skrupulatnie obserwować i opisywać, a zdobytą wiedzę kierować do osób uczących się języka polskiego, zwłaszcza że będąca przedmiotem zainteresowań artykułu norma w zakresie związków zgody jest skomplikowana, cechuje ją rozdrobnienie zasad i nieprzystawalność niektórych reguł szczegółowych do faktycznych użyczeń językowych. Wyniki takich obserwacji i analiz ważne są jako drogowskazy normatywne dla nauczycieli języka polskiego oraz dla innych osób, które będą mogły lepiej uświadomić sobie “elastyczny” charakter współczesnej normy składniowej. Artykuł ma również wartość naukowo-badawczą, ponieważ przedstawia obraz odstępstw od normy składniowej w polszczyźnie pisanej w Ukrainie.

W niniejszym tekście omawia się nie tylko znane z literatury o polszczyźnie Ukraińców seryjne odstępstwa od normy składniowej w zakresie związków zgody, lecz także poszczególne, swoiste realizacje prasowe związków zgody, które mogą wzbudzać refleksje językoznawcze i nawet dyskusje normatywne. Materiał ten przydatny jest do pracy z uczącymi się na wysokich poziomach znajomości języka polskiego jako obcego, w tym także z polonistami. Współczesne interpretacje normatywne, możliwe dzięki wykorzystaniu narzędzi lingwistyki korpusowej, rzucają nowe światło na dotychczasową wiedzę składniowo-normatywną stosowaną na potrzeby glottodydaktyki. Wyniki przeprowadzonych analiz pozwolą na usprawnienie procesu kształcenia polonistycznego Ukraińców i pogłębienie ich wiedzy merytorycznej oraz umiejętności praktycznych odpowiadających najnowszym tendencjom rozwoju normy składniowej w Polsce i nowatorskim jej opisom. Ważne bowiem wydaje się uwzględnienie w glottodydaktyce nowoczesnych podejść do oceny faktów językowych.

⁹ Mówiąc o normie językowej, powinno się ściśle rozgraniczać pojęcia normy “skodyfikowanej” i normy “realnej” (inaczej też: “faktycznej”, “naturalnej”). Por. np. wyjaśnienia, które proponuje Piotr Zbróg, używając przeciwstawienia “skodyfikowana norma językowa” – “norma językowa” (czyli realna norma językowa): “Określenia skodyfikowana w odniesieniu do normy językowej używam [...] w znaczeniu «zebrana i zapisana w źródłach poprawnościowych»” (Zbróg, 2011, s. 109); “Jednostkom języka należącym do normy językowej – zgodnie z jej cechami definicyjnymi – stawiam następujące wymagania wstępne: winny być reprezentowane w tekstach mówionych i pisanych, mają więc znaczną ekstensję, zostały zaaprobowane w badaniach frekwencyjnych przez osoby reprezentujące współczesnych wykształconych użytkowników [...]” (Zbróg, 2011, s. 112). Najważniejsza, szczególnie w przypadku problematyki składniowej, która jest przedmiotem niniejszego artykułu, jest rola uzusu w określeniu kształtu normy realnej, o czym przekonują np. prace: Kołodziejek (2023), Gębka-Wolak i Moroz (2021), Gębka-Wolak (2019), Liberek i Zdunkiewicz-Jedynak (2019). Zbróg z kolei wymienia pięć sposobów zależności ujawniających się pomiędzy normą językową a skodyfikowaną normą językową (Zbróg, 2011, s. 119), pisząc, że “niektóre elementy językowe: A — są akceptowane społecznie, czyli należą do normy językowej, **ale nie uzyskały sankcji jednostek z normy skodyfikowanej**; B — znajdują się w normie językowej, ale na razie **nie jest jasny ich status jako jednostek normy skodyfikowanej**; C — są elementami obu typów normy; D — znajdują się w normie skodyfikowanej, ale **nie jest jasny ich status jako jednostek normy językowej**; E — znajdują się w normie skodyfikowanej, ale nie są akceptowane społecznie lub owa akceptacja **jest jednostkowa**” (Zbróg, 2011, s. 111–112). Wytluszczone powyżej fragmentom (wytluszczenie auterek) poświęca się najwięcej uwagi w niniejszym artykule.

Głównym celem artykułu jest zatem skomentowanie wątpliwych co do statusu normatywnego wybranych typów związków zgody w polszczyźnie pisanej w Ukrainie, które umożliwi hierarchiczne uporządkowanie odstępstw od normy na podstawie kryterium ich rangi. Cel ten zostanie osiągnięty dzięki realizacji następujących zadań: 1) uporządkowanie przykładów odstępstw od normy ogólnopolskiej w zakresie związków zgody, wyekscerpowanych z tekstów „Gazety Polskiej Bukowiny” (63 jednostki pochodzące z numerów ukazujących się w latach 2007–2020) na podstawie kryterium ich struktury; 2) ustalenie przyczyn powstania odstępstw od normy różnych typów strukturalnych; 3) interpretacja normatywna odstępstw od normy w zakresie związków zgody i oddzielenie dewiacji oczywistych od konstrukcji budzących dyskusję; 4) wysunięcie wniosków dla glottodydaktyki, związanych z nauczaniem polskich związków zgody Ukraińców. Od strony zaś poznawczo-teoretycznej ogólny cel artykułu może być ujęty jako uzasadnienie potrzeby rozwoju działań w zakresie wzajemnego transferu doświadczeń językoznawstwo – glottodydaktyka.

2. Część podstawowa

2.1. Uzgodnienie rodzaju orzeczenia z rodzajem podmiotu

2.1.1. Podmiot rzeczownikowy i zaimkowy

Teksty „Gazety Polskiej Bukowiny” prezentują przykłady szeregu zakłóceń związków między podmiotem a orzeczeniem w zakresie kategorii rodzaju. Są to zjawiska, z którymi uczący się polszczyzny jako języka obcego stykają się już na początkowych etapach nauki. Faktem jest jednak, że specyfika realizacji męskoosobowości w języku polskim na tle ukraińskiego przyczynia się do błędów / odstępstw od normy tego typu nawet u użytkowników bardzo zaawansowanych, w tym autorów lub redaktorów analizowanych tekstów prasowych. W tych sytuacjach błędy raczej wynikają nie z braku kompetencji, lecz z przyczyn psychofizycznych (dokładniej o tym zob. Krawczuk 2020¹⁰).

W analizowanym periodyku zarejestrowano zdania o następującej budowie:

– Podmiot męskoosobowy i orzeczenie niemęskoosobowe: **Oni pokonali prawie 7 tysięcy kilometrów w ramach XIV Międzynarodowego Rajdu Katyńskiego** (89 (672) 2014)¹¹.

– Podmiot niemęskoosobowy i orzeczenie męskoosobowe: **Polsko-ukraińskie spotkania w Jaremczu tradycyjnie gromadzili polityków i dyplomatów, naukowców i dziennikarzy, analityków obu krajów** (159–160 (740–741) 2020).

– Podmiot osoby: **Prefektura Domu Papieskiego ogłosiła, że na kanonizację nie będą potrzebne żadne wejściówki i będą mogli wziąć udział wszystkie osoby, które znajdą miejsce na placu św. Piotra, placu Piusa XII oraz Via della Conciliazione** (84 (667) 2014).

– Podmiot dzieci: **Dzieci miejscowego przedszkola gorąco witali gości** (96–97 (679–680) 2015).

Orzeczenie męskoosobowe zamiast niemęskoosobowego pojawia się także w kontekście podmiotu formalnie niemęskoosobowego, ale znaczeniowo nawiązującego do zbiorowości ludzi, np. *W ogromnej sali kompleksu turystycznego „Kympolung Moldowenesk”*

¹⁰ We wspomnianym artykule wymienia się także argumenty za możliwością traktowania – z perspektywy glottodydaktycznej – niektórych omawianych w niniejszym artykule zjawisk w zakresie interferencji związanych z rodzajem gramatycznym jako zjawisk nie składniowych, lecz fleksyjnych. Rozwiązaniem mogłoby być zaliczenie takich faktów do morfoskładni, a nie przyporządkowywanie ich albo do morfologii, albo do składni.

¹¹ W nawiasach zaznaczane są numer i rok wydania „Gazety Polskiej Bukowiny”. W przytaczanych przykładach nie ingeruje się w tekst i nie zaznacza się innych oprócz związków zgody typów odstępstw od normy. Teksty dostępne są na stronie: <http://bukpolonia.cv.ua/index.php/pl/gazeta-polska-bukowiny>, [data dostępu: 30 czerwca 2024].

zebrali się setki ludzi różnych narodowości (26–27 (608–609) 2009); *Strony doszli do wniosku, że powinny te roboty być skończone w czerwcu 2015 roku, przed setną rocznicą wydarzeń 1915 roku pod Rokitną* (90 (673) 2014); *Właśnie na tych spotkaniach ukształtował się pomysł organizacji festiwalu, w którym brałoby udział amatorskie zespoły folklorystyczne Bukowińczyków różnych narodowości* (25 (607) 2009).

Zwróćmy uwagę na to, że odstępstwa od normy w zakresie uzgodnienia rodzaju mogą dotyczyć także związków wykraczających poza granice zdania (w zakresie związku anaforycznego), np. *Na zebraniu obecnych było około 40 osób. Zaakceptowali oni decyzję o stworzeniu Towarzystwa w Pance, jako oddziału obwodowego Towarzystwa* (23–24 (605–606) 2009). Zaimiek zastępujący użyty w poprzednim zdaniu wyraz *osoby* powinien uzgodnić się z nim rodzajowo i przyjąć formę niemęskoosobową, czyli *osoby – one*.

2.1.2. Podmiot szeregowy

Podmiot szeregowy jest konstrukcją składającą się z co najmniej dwóch członów (pojedynczych form lub ich grup) połączonych spójnikiem współrzędnym, np. *chirurg, pielęgniarka i sanitariusz (weszli do mieszkania), opieka medyczna i zabiegi (są finansowane z budżetu), liczne zakłady produkcyjne oraz hurtownie (powstały po 1999 roku)*. Jak wiadomo¹², wartość rodzaju, którą przybiera orzeczenie, jest uzależniona od rodzaju poszczególnych członów szeregu.

Orzeczenia męskoosobowe zamiast właściwych niemęskoosobowych występują w kontekstach, w których podmioty nie nawiązują semantycznie, jak we wcześniejszych przykładach, do zbiorowości ludzi, np. *Pradawne polskie tańce ludowe oraz piosenki mile zdziwili gospodarzy świąt* (23–24 (605–606) 2009); *Wyjazd do Zakopanego oraz wyjście do Krakowskiego Parku Wodnego, jednego z największych krytych akwaparków w Europie, również dostarczyli wszystkim niezapomnianych wrażeń* (39–40 (621–622) 2010). Ten typ odstępstw od normy można wytłumaczyć raczej mechanicznością przekazu, gdyż zasada normatywna w tym zakresie nie jest skomplikowana i dostosowanie się do niej nie powinno stanowić problemu (uczącym się polszczyzny jako języka obcego odpowiednia reguła znana już niemal od pierwszych lekcji).

Formy niemęskoosobowej należy używać również w kontekście szeregu rzeczowników będących nazwami instytucji, organów, organizacji, zespołów. Dlatego w zdaniu: *Konsulat Generalny RP we Lwowie, stowarzyszenie “Wspólnota Polska” z Warszawy pomogli z zakupem telewizora, wideo, książek i in.* (23–24 (605–606) 2009) powinna zostać zastosowana forma niemęskoosobowa: *konsulat i stowarzyszenie pomogły*. Uzgodnienie następuje bowiem na poziomie form, nie jest zaś ważne, że w instytucjach tych pracują ludzie – takie skojarzenie mogło być przyczyną zastosowania rodzaju męskoosobowego. Warto dodać, że są i takie sytuacje, w których mimo że człony szeregu są nazwami instytucji, należy posłużyć się rodzajem męskoosobowym. Chodzi o konstrukcje, w których składzie jest nazwa organu czy instytucji zawierająca rzeczownik męskoosobowy, np. *Główny Inspektor Sanitarny, Inspektor Ochrony Danych, Rzecznik Praw Pacjenta, por. Główny Inspektor Sanitarny i Komenda Główna Policji poinformowali o wzroście przypadków zatruc* z

¹² W ocenie uzgodnienia rodzaju i liczby orzeczenia w konstrukcjach z podmiotem szeregowym opieramy się na wybranych opracowaniach z zakresu kultury języka oraz językoznawczych, zob. np.: Gębka-Wolak, 2019; 2009; Zbróg, 2012; 2008; 2003; Kopcińska, 1997; Kallas, 1991. Korzystamy ponadto z syntezy reguł z interesującego nas zakresu przedstawionej w “Dobrym słowniku” (<https://dobrysłownik.pl/kompendium-regul-jezykowych/strona/2/>, [data dostępu: 30 czerwca 2024]).

powodu śmiertelnie niebezpiecznych syntetycznych opioidów i innych narkotyków syntetycznych nowej generacji (NKJP)¹³.

Znacznie bardziej problematyczne (*nb.* także dla rodzimych użytkowników polszczyzny) bywają natomiast związki składniowe orzeczenia z podmiotem szeregowym składającym się z członów różnorodnych, z których przynajmniej jeden odnosi się do osoby. Takie orzeczenia przyjmują na ogół formę męskoosobową, ale reguły, które mogą być skomplikowane, nie zawsze są dobrze uświadamiane przez użytkowników ukraińskojęzycznych.

Najogólniejszy, ilustrujący to zagadnienie przykład **Pani i pan z ochrony zapomnieli, że mają czuwać nad bezpieczeństwem imprezy** (KWJP) nie powinien budzić wątpliwości normatywnych, ponieważ występuje w nim rzeczownik męskoosobowy, który, jak wiadomo, determinuje formę męskoosobową orzeczenia, a samo orzeczenie jest na linii tekstu umiejscowione po podmiocie szeregowym (szyk postpozycyjny względem podmiotu szeregowego), a zarazem bezpośrednio po rzeczowniku męskoosobowym. W materiale "Gazety Polskiej Bukowiny" notujemy jednak przykłady naruszania tej zasady. Dotyczą one głównie konstrukcji o bardziej skomplikowanej budowie i układzie linearnym, jak np.: *W otwarciu festiwalu "Czerwona Ruta" uczestniczyły: narodowa orkiestra symfoniczna, chór akademicki "Czerńowce", jazz band z Kijowa i zwycięzcy poprzednich lat* (150 (732) 2019). Podmiot szeregowy składa się z czterech członów – jednego w rodzaju żeńskim (*orkiestra*), dwóch w rodzaju męskim nieosobowym (*chór, band*) i jednego w rodzaju męskoosobowym (*zwycięzcy*). Odstępstwo od normy może być związane z zastosowanym szykiem orzeczenia i członów szeregu: orzeczenie zostało umieszczone przed szeregiem, a rzeczownik męskoosobowy znalazł się na samym końcu szeregu. Tym samym w bezpośrednim sąsiedztwie orzeczenia są rzeczowniki niewymagające formy męskoosobowej czasownika.

Zaskakująca jest natomiast dla osób ukraińskojęzycznych reguła, która mówi, że forma męskoosobowa czasownika występuje również wtedy, gdy jednym z członów szeregu jest rzeczownik żeński osobowy, a pozostałe jego człony należą do innego rodzaju nieosobowego niż żeński. Odpowiednie przykłady mamy w gramatyce akademickiej języka polskiego: *Dziewczyna i kajak zbliżyli się do siebie; Pani Adamowa Ostrzeńska i świat stali naprzeciw siebie* [M. Dąbrowska] (Grzegorzczkowska i in., red., 1999, s. 216). Według cytowanego źródła forma orzeczenia męskoosobowego nie jest jednak w opisanej sytuacji obowiązkowa – możliwe są wahania, jak w przytoczonym przez autorów przykładzie *Dziewczynka i kurczątko patrzyły na siebie* (Grzegorzczkowska i in., red., 1999, s. 217).

Jak się wydaje dla osób ukraińskojęzycznych z jednej strony, z drugiej strony dla rodzimych użytkowników języka, którzy stają przed zadaniem normatywnej oceny ich wypowiedzi, kłopotliwy jest przede wszystkim zróżnicowany stopień szczegółowości normy skodyfikowanej odnoszącej się do formy orzeczenia przy podmiocie szeregowym zawierającym rzeczownik osobowy inny niż męskoosobowy. Problem zilustrujemy na przykładzie zdania odnotowanego w "Gazecie Polskiej Bukowiny": *Początek maja dzieci ze Starej Kranosnoszory oraz młodzież ze Storożynca spędzili w polskim Rzgowie* (23–24 (605–606) 2009).

Zgodnie z ogólniejszą zasadą, przywołaną np. w *Dobrym słowniku*, jeśli co najmniej jeden człón szeregu odnosi się do osoby, należy użyć orzeczenia w rodzaju męskoosobowym. Tym samym zacytowane zdanie można by uznać za mieszczące się w normie, gdyż człony szeregu mają odniesienie osobowe.

¹³ Tu i dalej przykłady ilustrujące normę ogólnopolską pochodzą z dwu wspomnianych we "Wstępie" korpusów: NKJP i KWJP, co zostanie wskazane. Brak źródła oznacza, że jest to przykład autorski pomagający w wyjaśnieniu szczegółów normy.

Z kolei w cytowanej wyżej gramatyce akademickiej, w której (podobnie jak w innych kompendiach poprawnościowych) norma jest opisywana szczegółowiej, z uwzględnieniem wartości rodzaju poszczególnych członów szeregu, męskoosobowy charakter orzeczenia w zdaniu, w którym jednym z podmiotów jest rzeczownik osobowy rodzaju nijakiego *dziecko*, jest kwestionowany. Jako właściwą podaje się strukturę niemęskoosobową *Dziecko i żrebię patrzyły na siebie* (Grzegorzyczkowa i in., 1999 red., s. 216), która jednak nie jest pełnym analogiem analizowanej struktury, zawierającej nie tylko rzeczownik *dziecko*, ale i rzeczownik o osobowym odniesieniu zbiorowym *młodzież*. W sytuacji zdania z tekstu prasowego kwestia formy rodzajowej orzeczenia nie jest więc oczywista i budzi wątpliwości nie tylko ukraińskich użytkowników polszczyzny. Stoimy na stanowisku, że w przypadku zapisów kodyfikacyjnych prowadzących do niejednakowych ocen normatywnych wątpliwości należy rozstrzygać, korzystając z badań korpusowych, co pokażemy na przykładzie dwóch szeregów z członem *dziecko: matka i dziecko* oraz *dzieci i młodzież*.

Korpusy poświadczają – jak wynika z badań starszego NKJP i nowszego KWJP – funkcjonowanie we współczesnej polszczyźnie trzech typów uzgodnień różnorodnych podmiotów szeregowych typu *matka i dziecko* oraz *dzieci i młodzież*:

Typ 1. Czasownik jest w rodzaju męskoosobowym, np. *W ramach kilkugodzinnych zajęć dzieci i młodzież wzięli też udział w treningach z mistrzami* (KWJP); *W wyniku wypadku matka i dziecko doznali niegroźnych obrażeń* (NKJP).

Typ 2. Czasownik jest w rodzaju niemęskoosobowym, np. *Święty Mikołaj, jak co roku, zawita na lodowisko w wyjątkowy sposób, rozda dzieciom prezenty, a na koniec dzieci i młodzież będą mogły skorzystać ze ślizgawki za symboliczną złotówkę* (KWJP); *Matka i dziecko przyłgnęły do siebie* (NKJP).

Typ 3. Czasownik pod względem rodzaju, a także liczby jest dostosowany do członu, z którym na linii tekstu bezpośrednio sąsiaduje, por.: *Podczas trwania warsztatów dzieci i młodzież będzie uczestniczyła w zajęciach muzycznych, aktorskich, kostiumowych i dziennikarskich* (KWJP); *Zginęła matka i dziecko na kolanach ojca* (NKJP).

W NKJP (w jego pełnej wersji) struktura *matka i dziecko* były jest tylko nieco rzadsza od konstrukcji *matka i dziecko* byli: 57% do 43% (w sumie 30 wystąpień badanej konstrukcji) – obie struktury należy traktować jako właściwe. Natomiast przykład z leksemami takimi jak w “Gazecie Polskiej Bukowiny” demonstruje już inne proporcje: *dzieci i młodzież* były – 67%, a *dzieci i młodzież* byli – 25% (jeszcze 22% to konstrukcja *dzieci i młodzież* była) – analizą objęto 249 kontekstów.

Zatem – po dokonanych badaniach korpusowych łączliwości segmentu *dzieci i młodzież* – status przytoczonej wyżej konstrukcji z “Gazety Polskiej Bukowiny”: [...] *dzieci ze Starej Kranosnoszory* oraz *młodzież ze Storożyńca spędzili* [...] należy doprecyzować, uznając strukturę nie za jedynie poprawną lub niepoprawną, lecz za dopuszczalną, gdyż w korpusach ponad dwa razy częstsza jest struktura z czasownikiem niemęskoosobowym.

Na ogół, jak napisano o tym wcześniej, orzeczenie męskoosobowe występuje, gdy odniesienie jest osobowe jednostkowe, a jeden z rzeczowników jest męskoosobowy, np. *Basia i Marek poradzili sobie z kryzysem małżeńskim; Matka i ojciec mieli wielką bibliotekę* (KWJP). Natomiast orzeczenie niemęskoosobowe jest wariantem podstawowym wtedy, gdy nie ma rzeczownika męskoosobowego, a jeden z rzeczowników odnosi się do zbiorowości ludzi. Dlatego w wyekscerpowanych przykładach: *W ciągu poprzednich 200 lat kościół i rzymsko-katolicka społeczność miasta Czerniowce i Bukowiny przeżywali sporo ciekawych, a w wielu wypadkach tragicznych wydarzeń* (87 (670) 2014); *W 2002 r. po rekonstrukcji generalnej Domu Polskiego w Czerniowcach Towarzystwo i społeczność*

miasta uroczyście **obchodzili** 100. rocznicę DP (154 (736) 2020) lepsze byłyby orzeczenia niemęskoosobowe niż męskoosobowe: *kościół i społeczność przeżywały, towarzystwo i społeczność obchodzili*.

Analizując powyższe – bardzo trudne – przykłady związków zgody pod względem rodzaju z “Gazety Polskiej Bukowiny”, nie możemy mieć pewności, czy odstępstwa od normy nie są w tych sytuacjach następstwem najzwyczajszego “mechanicznego” i nieprzemyślanego użycia jednej z form – męskoosobowej lub niemęskoosobowej, gdyż w języku ukraińskim podobnego zróżnicowania nie ma. Odpowiedzi na pytanie o świadomość normatywną nadawcy nie da się uzyskać bez przeprowadzenia dodatkowych badań socjolingwistycznych. Pomimo to analiza tych przykładów z perspektywy normy języka ogólnopolskiego ma sens, gdyż napisany w Ukrainie komunikat funkcjonuje jako tekst polszczyzny (choć odziedziczonej) i jako taki jest on odbierany z perspektywy czytelnika.

We współczesnym języku polskim rozszerza się zakres stosowania wyróżnionego wyżej w wyniku badan korpusowych “Typu 3”, nazywanego nieformalnie “uzgodnieniem do sąsiada”. Zjawisko dotyczy przede wszystkim konstrukcji, w których forma czasownikowa na linii tekstu poprzedza podmiot, nie jest natomiast istotny rodzaj poszczególnych członów szeregu, por. *Dalej był sad, pole i las; W mieście panowało zdenerwowanie i trwoga; W tej sprawie nie było miłości, była chciwość i pieniądze; Z wnioskiem o nadanie imienia Przyjaźni Polsko-Norweskiej Zespołowi Szkół nr 2 zwróciła się dyrekcja szkoły, Rada Pedagogiczna, Rada Rodziców oraz Samorząd Szkolny i Społeczność Uczniowska* (NKJP). “Uzgodnienie do sąsiada” należy uznać za dopuszczalne także w polszczyźnie użytkowników ukraińskich, np.:

– Orzeczenie niemęskoosobowe: *Do przygotowania świątecznych darów przyczynili się rodziny, uczniowie szkół prawie z całej Polski* (117–118 (700–701) 2017); *Do Czerniowiec przyjechały dzieci i dorośli ze Starej Huty, Storożynca, Panki, Dolnych Piotrowiec [...]* (96–97 (679–680) 2015). Zauważmy jednak, że w ostatnim przykładzie drobne przekształcenie – zmiana szyku (*przyjechali dorośli i dzieci*) – z łatwością usunęłoby wszelkie wątpliwości normatywne.

– Orzeczenie w rodzaju męskim: *Panował chaos i dezorientacja* (149 (731) 2019).

– Orzeczenie w rodzaju żeńskim: *Głównym celem festiwalu zawsze była i została do dziś działalność społeczna w dziedzinie kultury i informacji, stworzenie świadomości patriotycznej wśród ukraińskiej młodzieży, nie zważając na to, gdzie jesteśmy, czy na zachodniej czy na zrusyfikowanej wschodniej części Ukrainy* (150 (732) 2019); *Po jednym niewielkim materialiku dostarczyła Panka* (prezes Anna Kysełyczuk) *oraz Storożyniec* (prezes Gizela Szenderowa) (15–16 (587–588) 2008); [...] *rozpoczęła uroczysta Msza świętą z poświęceniem płonów, po której w Domie Polskim odbyła się wystawa płonów i specjalów kulinarnych, piknik i koncert folklorystyczny z udziałem zespołów “Mała Pojana” z Pojany Mikuli i “Sołonzanka” z Nowego Sołonce* (112–113 (695–696) 2016).

– Orzeczenie w rodzaju nijakim: *Było partnerstwo, życzliwość, gorący uścisk dłoni, szczerzy przyjacielski uśmiech* (39–40 (621–622) 2010).

2.2. Uzgodnienie liczby orzeczenia z liczbą podmiotu

Wiadomo, że orzeczenie w polszczyźnie dostosowuje się pod względem liczby do wymagań składniowych podmiotu, zgodnie z zasadą, że podmiot w liczbie pojedynczej łączy się z orzeczeniem w liczbie pojedynczej, np. *Ustawa reguluje górne stawki opłat*, a podmiot w liczbie mnogiej łączy się z orzeczeniem w liczbie mnogiej, por. *Przepisy regulują warunki otrzymania zagranicznej emerytury*.

Do interpretacyjnie trudniejszych konstrukcji, w których są odnotowywane odstępstwa od normy w zakresie uzgodnienia liczby, należą te z podmiotem nawiązującym semantycznie do zbiorowości ludzi, który ma formę liczby pojedynczej, jak np. w zdaniach: **Zespół** z przedstawicieli obwodów Czerniowieckiego i Lwowskiego **zaprezentowali** projekt festiwalu „Swoj do swojego” (136–137 (718–719) 2018); [...] **cieszyli** miłośników polskiej piosenki **trio** „Gloria” w składzie Franciszki Ganziuk, Jadwigi Swirgun oraz Ireny Manyk (154 (736) 2020). Rzeczowniki **zespół**, **trio** są w liczbie pojedynczej, dlatego orzeczenie musi być użyte w liczbie pojedynczej i w odpowiednim rodzaju. Uzgadniamy więc podmiot z orzeczeniem na poziomie formy, tj. (*ten*) **zespół** **zaprezentował**, (*to*) **trio** **cieszyło**, a nie na poziomie znaczenia, tj. ***zespół** (=ludzie) **zaprezentowali**, ***trio** (=ludzie) **cieszyli**. Inne rzeczowniki nazywające zbiorowość ludzi, a mające formę liczby pojedynczej to na przykład: **rodzeństwo** (*rodzeństwo* **bawiło się** *klockami*), **grono** (*grono* **nauczycielskie** **spotkało się** *w piątek*), **grupa** (*grupa* **osób** **przyszła**), **klasa** (*klasa* **pierwsza** **złożyła ślubowanie**), **sztab** (*sztab* **wyborczy** **przygotował** *kampanię*), **personel** (*personel* **sklepu** **okazał się** *bardzo pomocny*). Szczególną uwagę ukraińskojęzyczni użytkownicy polszczyzny powinni zwrócić na rzeczownik **rodzeństwo**, który łączy się z orzeczeniem w liczbie pojedynczej i rodzaju nijakim (*Przyjechało* **rodzeństwo**). Jest on podobny strukturalnie do szeregu innych rzeczowników, które jednak nie wchodzą w związki zgody z podmiotem. Są to nazwy par osób, np. **państwo** (*mąż i żona*), **premierostwo** (*premier i jego żona*), **kuzynostwo** (*kuzyn z żoną lub kuzynka z mężem*), łączących się z orzeczeniem w liczbie mnogiej w rodzaju męskoosobowym, np. *Państwo Nowakowie* **spóźnili się** *na pociąg*; *Premierostwo* **udali się** *na odpoczynek w góry*; *Przyszli* **moi kuzynostwo**.

Liczbę pojedynczą przyjmuje orzeczenie łączące się z podmiotem zawierającym rzeczownik wskazujący na liczbę (bliskie w znaczeniu liczebnikowi), np. **szereg**. Liczba mnoga, jak w zdaniu: *Następnie* **odbyły się** **szereg** **rozmów** *na temat szczegółowych zasad przyszłej współpracy z władzami Wydziału Stosunków Międzynarodowych, Wydziału Filologicznego i Wydziału Architektury Czerniowieckiego Uniwersytetu* (80 (663) 2014), nie jest poprawna. Powinno się powiedzieć *odbyło się* **szereg** **rozmów**. Ze względu na pozycję czasownika przed podmiotem dopuszczalny jest także rodzaj męski – *odbył się* **szereg** **rozmów**.

2.3. Uzgodnienie rodzaju i liczby członu przymiotnikowego z rzeczownikiem

W „Gazecie Polskiej Bukowiny” zdarzają się odstępstwa od normy polegające na braku uzgodnienia rodzaju lub liczby określającego rzeczownik członu przymiotnikowego (w tym imiesłowowego czy w formie zaimka przymiotnego)¹⁴. Poświadczono następujące typy struktur:

– Męskoosobowy człon określający i niemęskoosobowy człon określany (niemęskoosobowe człony określane): *Nasi* **kobiety** – *członki* **Towarzystwa Kultury Polskiej im. Adama Mickiewicza** – *przygotowali* **bukowińskie słodycze** (120 (703) 2017); *Teraz* **ich** **wnuki** **i prawnuki** **zrzeszeni** *w Towarzystwie Polskim dbają o język ojczysty – śpiewną gwarę góralską* (83 (666) 2014).

¹⁴ Tego typu odstępstwa od normy, podobnie jak przytoczone na początku przykłady typu *oni byli*, mogą też być potraktowane jako fleksyjne (zob. rozważania na ten temat w: Krawczuk, 2020). Za ich fleksyjnym charakterem przemawia perspektywa uczącego się, osoby dwujęzycznej, wybierającej niewłaściwą formę z paradygmatu, a za składniowym – perspektywa zewnętrznego badacza lub nauczyciela nieznającego zasad języka ukraińskiego i możliwych wpływów interferencyjnych, a jedynie obserwującego kanwę tekstu polskiego.

– Niemeńskoosobowy człón określający i męskoosobowy człón określany (męskoosobowe człóny określane): *Mieszkają tutaj **dobrze ludzie**, gotowi pomóc, kiedy potrzebowaliśmy pomocy w remoncie motocyklu* (89 (672) 2014); *W formie zabawy, pięknie **posługujące** się językiem polskim, **uczniowie** zademonstrowali nietradycyjną godzinę wychowawczą (na foto)* (127 (710) 2017); ***Wszystkie uczniowie i rodzice** życzą młodej nauczycielce, żeby to hasło zostało zachowane* (89 (672) 2014).

Odnotowano także odstępstwo od normy w zakresie uzgodnienia zaimka względnego *który*, wprowadzającego zdanie podrzędne: [...] *odbyła się uroczystość z okazji dwóch jubileuszy – 25-lecia Polskiej Szkoły Niedzielnej, obecnie – Polskiego **Centrum** Kulturalno-Oświatowego, **który** działa przy Gimnazjum nr 3, oraz 20-lecia Dziecięcego Zespołu Folklorystycznego Pieśni i Tańca “Kwiaty Bukowiny”* (136–137 (718–719) 2018). Rzeczownik *centrum* jest w liczbie pojedynczej rodzaju nijakiego, dlatego zaimek musi mieć rodzaj nijaki, a nie męski, por. *centrum, które*.

Dużo trudniejsze są uzgodnienia członów określających w kontekstach z konstrukcją szeregową. Mamy bowiem do wyboru **kilka modeli** ich budowania:

1. Każdy człón szeregu ma własne, uzgodnione składniowo określenie, np. *Nosił grube okulary i kruczoczną brodę*.

2. W szeregu nie ma rzeczownika męskoosobowego. Określenie jest przed pierwszym członem, ma formę uzgadniającą się z każdym członem szeregu, odnosi się do całego szeregu, np. *Zebraliśmy dane z poprzednich miesięcy i lat*, interpretujemy, że dane są z *poprzednich miesięcy i poprzednich lat*; do całego szeregu odnosi się także określenie uzgodnione z każdym członem, umieszczone po drugim (ostatnim) członie szeregu, np. *lampki i neony reklamowe*.

3. W szeregu jest rzeczownik męskoosobowy. Określenie jest przed pierwszym członem, poprzedza rzeczownik męskoosobowy i ma formę męskoosobową, która odnosi się do całego szeregu, np. *To są moi ojciec i matka; Przyszli spóźnieni Jan i Anka*; do całego szeregu odnosi się także męskoosobowe określenie, w tym zaimek względny *który*, umieszczone po drugim (ostatnim) członie szeregu, np. *krytyczki i krytycy przygotowujący recenzje teatralne; pielęgniarki i lekarze, którzy dołączyli do protestu*.

4. W szeregu nie ma rzeczownika męskoosobowego. Określenie jest przed pierwszym członem, ma formę uzgodnioną z pierwszym członem szeregu, w zależności od kontekstu może być zinterpretowane jako odnoszące się tylko do pierwszego człónu, np. *Kupił błękitną koszulę i krawat*, lub do całego szeregu, np. *Żadna ucieczka i wyjazd nie pomogą uciec od problemów*.

5. W szeregu jest rzeczownik męskoosobowy. Określenie jest przed pierwszym członem, ma formę uzgodnioną tylko z pierwszym członem szeregu, odnosi się tylko do pierwszego człónu, np. *Obserwujemy dyskutującego polityka i dziennikarkę*.

Przeanalizujemy na tym tle kilka spośród konstrukcji wyekscerpowanych z badanego materiału “Gazety Polskiej Bukowiny”.

– *Inicjatorami tej wizyty stali się **Włodzimierz Kacmarek, prezes** orkiestry dętej, oraz **Zarząd** Towarzystwa Kultury Polskiej im. A. Mickiewicza **opiekujące się** wymianą młodzieżowymi grupami dwóch krajów* (23–24 (605–606) 2009).

W skład podmiotu szeregowego wchodzi człóny męskoosobowe – *Włodzimierz Kacmarek* oraz *prezes*, dlatego umieszczone po ostatnim członie określenie imiesłowowe powinno mieć formę liczby mnogiej rodzaju męskoosobowego, *opiekujący się* (zob. model 3).

– [...] zostały sfotografowane namioty, tysiące lampek nocnych i drewniane stosyki oselek z napisami **miast i wsi Ukrainy, którzy zbuntowali się przeciwko przestępczemu reżimowi Janukowycza** (90 (673) 2014).

Podmiot szeregowy tworzą człony niemęskoosobowe, dlatego zaimek względny i czasownik powinny przybrać formy niemęskoosobowe, por. *miast i wsi Ukrainy, które zbuntowały się*.

– *Ten coroczny rajd poświęcony pamięci polskiej inteligencji, młodzieży, którzy zginęli podczas II wojny światowej, i są pochowane poza terenem swojej ojczyzny* (89 (672) 2014).

Rzeczowniki tworzące szereg semantycznie nawiązują do zbiorowości ludzi, ale mają formę liczby pojedynczej i rodzaj żeński. Dlatego zaimek względny i czasownik ze zdania podrzędnego powinny mieć formę liczby pojedynczej rodzaju żeńskiego, por. *inteligencja i młodzież, która zginęła*.

– **Drogie dzieci, studenci, rodzice, nauczyciele i profesorowie!** (39–40 (621–622) 2010).

Szereg składa się z rzeczowników niejednorodnych pod względem rodzaju, a wśród członów są rzeczowniki męskoosobowe, dlatego człon określający, aby odnosić się do całej grupy, powinien mieć formę liczby mnogiej rodzaju męskoosobowego, a pierwszym członem powinien być któryś z rzeczowników męskich osobowych, np. *Drodzy studenci, dzieci, rodzice, nauczyciele i profesorowie!* Dobrym rozwiązaniem byłoby także podzielenie szeregu tak, by zlikwidować niejednorodność rodzajową, np. *Drogie dzieci! Drodzy studenci, rodzice, nauczyciele i profesorowie!*

– *Szanowny Pan Prezes Towarzystwa Kultury Polskiej w Czerniowcach! Szanowne Państwo! Winszujemy z jubileuszem – 20-leciem działalności Towarzystwa Kultury Polskiej im. Adama Mickiewicza na Bukowinie* (32–33 (614–615) 2010).

Określenia z rzeczownikiem *państwo* w formach adresatywnych powinny mieć formę liczby mnogiej rodzaju męskoosobowego, tj. *Szanowni Państwo!, Drodzy Państwo!*

– *Na tym spotkaniu zebrali się przedstawiciele z obwodów Lwowskiego, Tarnopolskiego, Czerniowieckiego, Iwano-Frankowskiego* (41–42 (623–624) 2010).

W języku polskim rzeczownik określany przez więcej niż jeden człon przymiotnikowy lub imiesłowowy, gdy odnosi się do więcej niż jednego obiektu, zwykle pozostaje w liczbie pojedynczej, np. *polityka polska i ukraińska*. Jeśli rzeczownik jest używany w liczbie mnogiej, określenia są wymieniane po dwukropku, np. *Dla ochrony obszaru o najwyższych walorach przyrodniczych stworzono koncepcję Zielonych Płuc Polski, obejmujących województwa: białostockie, suwalskie, olsztyńskie, łomżyńskie i ostrołęckie* (NKJP). Powyższa konstrukcja z rzeczownikiem w liczbie mnogiej z „Gazety Polskiej Bukowiny” jest akceptowalna, co jednak wynika z innej reguły niż przypominiana. Grupa z rzeczownikiem w liczbie mnogiej *obwodów* została poprzedzona przymikiem z, otwierającym możliwość zastosowania liczby mnogiej, gdy po przymiku są użyte wyrażenia odnoszące się do więcej niż jednego obiektu, np. *przedstawiciele z klubów drugoligowych w województwie łódzkim* (= z więcej niż jednego klubu); [...] *w obradach uczestniczyło ponad 100 przedstawicieli z firm angielskich, austriackich, niemieckich, szwajcarskich* (NKJP); *Są wśród nich przedsiębiorcy z województw pomorskiego i warmińsko-mazurskiego* (NKJP). Konstrukcje typu *ktoś z czego, coś z czego* (z jakiegoś zbioru) w gramatyce są nazywane konstrukcjami elektywnymi. Przekazują informację o wybieraniu elementu (lub elementów) z jakiegoś większego zbioru. Gdybyśmy usunęli przymiek z, lepsza byłaby konstrukcja z rzeczownikiem w liczbie pojedynczej, tj. *przedstawiciele obwodu lwowskiego, tarnopolskiego, czerniowieckiego, iwano-frankowskiego*.

2.4. Związki zgody liczebników

Poniżej prezentujemy typy odstępstw od normy w konstrukcjach z liczebnikiem.

2.4.1. Orzeczenie czasownikowe w formie liczby pojedynczej zamiast liczby mnogiej

– Orzeczenie w prepozycji liczebników *dwa, trzy, cztery* połączonych z rzeczownikiem w mianowniku liczby mnogiej: *Na katolickie Zesłanie Ducha Świętego do Polaków z Bukowiny przyjechało dwie delegacje* (23–24 (605–606) 2009); *W ciągu 20 lat od momentu założenia zespołu "Kwiaty Bukowiny" zmieniło się co najmniej cztery pokolenia uczestników* (139 (721) 2018)¹⁵.

– Orzeczenie w prepozycji liczebników *dwa, trzy, cztery* jako końcowych członów struktur liczebnikowych połączonych z rzeczownikiem w dopełniaczu liczby mnogiej: *Ogólnie w tym szczególnym dla Polski roku wzięło udział w Dyktando – 132 osób* (133 (715) 2018).

– Orzeczenie w prepozycji podmiotów szeregowych, z których jeden jest połączeniem liczebników *dwa, trzy, cztery* jako końcowych członów struktur liczebnikowych z rzeczownikiem w dopełniaczu liczby mnogiej, a drugi – liczebnikową strukturą wieloczłonową wymagającą orzeczenia w liczbie pojedynczej: *[...] w tym roku w jego pięciu częściach uczestniczyło 153 zespołów, czyli 3 500 uczestników* (28–29 (610–611) 2009).

Mimo zdarzających się w polszczyźnie ogólnej przykładów używania czasownika w liczbie pojedynczej w kontekście liczebników *dwa, trzy, cztery* w strukturach wieloczłonowych, np. *Zapisało się tysiąc sto dwadzieścia trzy osoby*, innowacje te nie zyskały na razie akceptacji normatywnej.

2.4.2. Orzeczenie czasownikowe w formie liczby mnogiej zamiast liczby pojedynczej

– Orzeczenie w prepozycji podmiotu, którego częścią jest liczebnik: *Zasługują również na uwagę i 14 dużych malowideł Drogi Krzyżowej Jezusa Chrystusa* (41–42 (623–624) 2010); *Do komitetu organizacyjnego tematy swoich referatów zgłosili 27 naukowców, w tym osiem z Uniwersytetu Narodowego im. Jurija Fedkowicza w Czerniowcach* (25 (607) 2009).

– Orzeczenie w postpozycji podmiotu, którego częścią jest struktura liczebnikowa określona: *Po II wojnie światowej, ponad 70 tysięcy Polaków przeprowadzili się z Bukowiny do swojej historycznej ojczyzny, i prawie 50 tysięcy z nich osiedlili się na ziemi Lubuskiej [...]* (91 (674) 2014).

– Orzeczenie w postpozycji podmiotu, którego członem jest liczebnik nieokreślony: *Wiele rodzin zaczęły aktywnie poszukiwać polskich korzeni oraz ich udowodnienia, które w miarę różnych przyczyn zostały stracone* (93 (676) 2015).

Wszystkie przytoczone w tej grupie przykłady, powstałe pod wpływem języka ukraińskiego, w którym istnieje wariantywność (np. *зголосилося / зголосилися 27 науковців*), są ewidentnymi odstępstwami od normy.

¹⁵ Tego typu struktury mają ślady interferencji zewnętrznej (por. np. *змінилося чотири покоління*), w odróżnieniu od przytaczanych dalej przykładów z rzeczownikiem w dopełniaczu po liczebnikach *dwa, trzy, cztery* (*132 осіб*), gdyż odpowiednie liczebniki ukraińskie łączą się z mianownikiem (*132 особи*) tak samo jak polskie.

2.4.3. Dopelniaacz liczby pojedynczej rzeczownika zamiast mianownika liczby mnogiej w kontekście liczebników *dwa, trzy, cztery*:

– *Wszyscy obecni tego dnia w bibliotece obwodowej zwracali się do stoiska z książkami, na którym zostało wyeksponowane ponad trzy dziesiątka zbiorów folkloru piosennego, które w taki lub inny sposób opracował Kuźma Smal (41–42 (623–624) 2010).*

To odstępstwo od normy ma korzenie rosyjskie (por. np. *minęło dwa miesiąca*), choć na polszczyźnie w Ukrainie może oddziaływać odpowiednia kalka rosyjska w języku ukraińskim. Jest to zatem struktura błędna i w języku ukraińskim, i w polszczyźnie, do której się przedostaje.

3. Wnioski

1. Na podstawie kryterium struktury wśród odstępstw od ogólnopolskiej normy składniowej w “Gazecie Polskiej Bukowiny” wyróżnia się: a) dwie grupy związków zgody między podmiotem i orzeczeniem: zgoda w zakresie kategorii rodzaju i zgoda w zakresie kategorii liczby, b) grupę uzgodnień w zakresie rodzaju i liczby członu przymiotnikowego z rzeczownikiem, c) grupę związków zgody liczebnika głównego z rzeczownikiem i czasownikiem w zakresie liczby. Można zatem stwierdzać, że są to jedne z najtrudniejszych zagadnień polskiej składni w zakresie związków zgody w polszczyźnie w Ukrainie, gdyż występują nawet w tekstach pisanych uchodzących za autorytatywne.

2. Odstępstwa od normy związane z uzgodnieniem w zakresie kategorii rodzaju mają pochodzenie interferencyjne. Niewłaściwe uzgodnienia liczebnika z rzeczownikiem i czasownikiem pod względem liczby mają częściowo wpływ interferencyjny. Pozostałe spośród przeanalizowanych uzgodnień w zakresie kategorii liczby nie noszą śladów wpływu odpowiednich struktur języka ukraińskiego i reprezentują uniwersalne w językach fleksyjnych próby linearnego dopasowywania członów wypowiedzenia pod względem kategorii liczby (np. *Panował chaos i dezorientacja*) albo zbytne semantyzowanie liczby (*Zna języki polski i ukraiński*). Oznacza to, że w kształceniu polonistycznym w Ukrainie przydatne są nie tylko te materiały dydaktyczne o związkach zgody, które, uwzględniając interferencję, nakierowane są na grupę ukraińskojęzyczną, lecz także te, które są przedmiotem nauki rodzimych użytkowników polszczyzny.

3. Trudności normatywne w zakresie związków zgody w polszczyźnie w Ukrainie są stopniowalne. Opierając się na materiałach “Gazety Polskiej Bukowiny”, możemy wyróżnić – z perspektywy ogólnopolskiej – kilka grup odstępstw od normy skodyfikowanej. Są to: 1) oczywiste dewiacje, np.: *Polsko-ukraińskie spotkania w Jaremczu tradycyjnie gromadzili polityków i dyplomatów [...]; Nasi kobiety – członki Towarzystwa Kultury Polskiej im. Adama Mickiewicza – przygotowali [...]; Polskiego Centrum Kulturalno-Oświatowego, który działa [...]; Zaslужują również na uwagę i 14 dużych malowideł [...]*; 2) konstrukcje zdarzające się w uzusie ogólnopolskim, ale jeszcze nierozpowszechnione i dlatego budzące wątpliwości większości użytkowników, np.: *Konsulat Generalny RP we Lwowie, stowarzyszenie “Wspólnota Polska” z Warszawy pomogli z zakupem telewizora, wideo, książek i in.; W ciągu 20 lat od momentu założenia zespołu “Kwiaty Bukowiny” zmieniło się co najmniej cztery pokolenia uczestników*; 3) konstrukcje rozpowszechnione, reprezentujące nowe tendencje i raczej akceptowane przez użytkowników, np.: *Panował chaos i dezorientacja; Do przygotowania świątecznych darów przyczyniły się rodziny, uczniowie szkół prawie z całej Polski* (“uzgodnienie do sąsiada”). Uświadomienie tego zróżnicowania materiału pod względem stopnia “niepewności” normatywnej (nb. postulowanej przez polskich normatywistów) umożliwia bardziej liberalne spojrzenie na polszczyznę odziedziczoną w Ukrainie, a także mniej rygorystyczne podejście do oceny języka polskiego jako obcego Ukraińców.

4. W glottodydaktyce warto zwrócić uwagę – w związku z omawianymi w artykule problemami – na dwie perspektywy: uczącego się i nauczyciela. Uczący się (na wyższych poziomach zaawansowania) powinien poznać i uświadomić sobie stopniowalny charakter normy składniowej w zakresie związków zgody, w ideale – nauczyć się używania zróżnicowanych form wariantywnych w zależności od sytuacji komunikacyjnych. Nauczyciel zaś powinien podchodzić w sposób bardziej wyważony, ale też nieco mniej restrykcyjny do oceny polszczyzny Ukraińców, jeśli odstępstwa od normy mieszczą się w ramach jej wariantowości w polszczyźnie ogólnej, nawet pod warunkiem, że jeden z wariantów nie jest (jeszcze) usankcjonowany przez normę skodyfikowaną.

5. Rozważania podjęte w tym artykule utwierdzają w przekonaniu, że rozwojowi zarówno glottodydaktyki, jak i językoznawstwa, dobrze służy wzbogacająca obie nauki zastosowana w tym artykule metoda wzajemnego transferu doświadczeń językoznawstwo – glottodydaktyka¹⁶.

Wykaz źródeł

Czesak, A., Szalkiewicz, Ł., Żurowski, S., 2017. Dobry słownik jako nowy typ słownika języka polskiego, *Prace Filologiczne*, LXXI, s. 75–87.

Dobry słownik. [online]. Dostępne: <https://dobrysloownik.pl/o-sloowniku/> [Data dostępu: 30 czerwca 2024]

Gazeta Polska Bukowiny. [online]. Dostępne: <http://bukpolonia.cv.ua/index.php/pl/gazeta-polska-bukowiny>, [Data dostępu: 30 czerwca 2024]

Gębka-Wolak, M., 2009. Akceptowalność a poprawność na przykładzie konstrukcji typu *Na zdjęciu byli nasze babcie i kucyk*. W: A., Piotrowicz, K., Skibski i M., Szczyszek, red. *Kształtowanie się wzorów i wzorców językowych*. Poznań: Wydawnictwo Poznańskie, s. 141–148.

Gębka-Wolak, M., 2019. Norma składniowa współczesnej polszczyzny w ujęciu teoretycznym i w praktyce. W: D., Zdunkiewicz-Jedynak i J., Liberek, red. *Problemy polskiej normy językowej i kodyfikacji*. Warszawa: Wydział Polonistyki Uniwersytetu Warszawskiego, s. 179–202.

Gębka-Wolak, M., Moroz, A., 2021. Morfoskładnia w Słowniku właściwych użyć języka, *Język Polski*, CI, 2, s. 17–33. Dostępne: <https://jezyk-polski.pl/index.php/jp/article/view/66>, <https://doi.org/10.31286/JP.101.2.2> [Data dostępu: 30 czerwca 2024]

Grzegorzyczkowa, R., Laskowski, R. i Wróbel, H., 1999. *Współczesny język polski. Morfologia*. Wyd. 3, popr. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.

Izdebska-Długosz, D., 2021. Błędy składniowe. W: D., Izdebska-Długosz. *Błędy gramatyczne w polszczyźnie studentów ukraińskojęzycznych*. Kraków: Księgarnia Akademicka, s. 297–390.

Kallas, K., 1993. *Składnia współczesnych polskich konstrukcji współrzędnych*. Toruń: Wydawnictwo Uniwersytetu Mikołaja Kopernika.

¹⁶ Zob. opis założeń tej metody na zamieszczonym na stronie internetowej w domenie Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu programie projektu “Wzajemny transfer «językoznawstwo – glottodydaktyka»: współczesne problemy normatywne składni w języku ogólnopolskim i w polszczyźnie użytkowników z pierwszym językiem ukraińskim” w ramach programu “Polonista” NAWA. Dostępne: <https://polonista.umk.pl/pages/home/>, [data dostępu: 30 czerwca 2024].

Kołodziejek, E., 2023. O roli uzusu w koncepcji normy polszczyzny początków XXI wieku, *Prace Językoznawcze*, XXY/3, s. 11–21. Dostępne: file:///C:/Users/UMK/Downloads/_02_Kołodziejek-E.pdf, DOI 10.31648/pj.9179 [Data dostępu: 30 czerwca 2024]

Kopcińska, D., 1997. *Strukturalny opis składniowy zdań z podmiotem-mianownikiem we współczesnej polszczyźnie*. Warszawa: Dom Wydawniczy Elipsa.

Korol, L., 2021. Związki zgody w polszczyźnie na Ukrainie (na materiale zebranych wśród młodzieży szkół polskich). W: I., Masojć i H., Sokołowska, red. *Tożsamość na styku kultur, t. 4*. Kraków: Księgarnia Akademicka, s. 231–237. Dostępne: <https://books.akademicka.pl/publishing/catalog/book/320>, <https://doi.org/10.12797/9788381386234.15> [Data dostępu: 30 czerwca 2024]

Korpus Współczesnego Języka Polskiego. [online] Dostępne: <https://kwjp.ipipan.waw.pl/> [Data dostępu: 30 czerwca 2024]

Kowalewski, J., 2017. Aneks. Zestawienie błędów. W: J., Kowalewski. *Język polski na Ukrainie w perspektywie glottodydaktycznej*. Kraków: Jerzy Kowalewski, s. 196–259.

Krawczuk, A., 2020. Rodzaj gramatyczny w nauczaniu polszczyzny Ukraińców: perspektywa z “wewnątrz” oraz z “zewnątrz” systemu języka polskiego. *Acta Universitatis Lodzianensis. Kształcenie Polonistyczne Cudzoziemców*, 27, s. 133–154. Dostępne: <https://czasopisma.uni.lodz.pl/kpc/article/view/8950>, <https://doi.org/10.18778/0860-6587.27.07> [Data dostępu: 30 czerwca 2024]

Krawczuk, A., 2024. Praktyczna składnia języka polskiego do celów akademickich z uwzględnieniem potrzeb użytkowników z pierwszym językiem ukraińskim. *Poradnik Językowy*, 10, s. 42–63. Dostępne: <https://bibliotekanauki.pl/articles/55936173>, <https://doi.org/10.33896/PorJ.2024.10.3> [Data dostępu: 3 kwietnia 2025]

Liberek, J., Zdunkiewicz-Jedynak, D., 2019. Norma językowa jako obiektywny fakt społeczny. Uwagi polemiczne w kontekście koncepcji Ferdynanda de Saussure’a. W: J., Liberek i D., Zdunkiewicz-Jedynak, red. *Problemy polskiej normy językowej i kodyfikacji*. Warszawa: Wydział Polonistyki Uniwersytetu Warszawskiego, s. 55–92.

Marciniak, M., Kieraś, W., Bojałkowska, K., Borkowski, P., Borys, M., Eźlakowski, W., Guz, W., Kobyliński, Ł., Komosińska, D., Krasnowska-Kieraś, K., Łaziński, M., Miernecka, M., Nitoń, B., Ogrodniczuk, M., Rudolf, M., Tomaszewska, A., Woliński, M., Wołoszyn, J., Wójtowicz, B., Wróblewska, A., Zawadzka-Paluckta, N., 2023. *Korpus Współczesnego Języka Polskiego*. Warszawa, URL. Dostępne: <https://kwjp.pl/> [Data dostępu: 30 czerwca 2024]

Markowski, A., red., 1999. *Nowy słownik poprawnej polszczyzny PWN*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.

Markowski, A., red., 2004. *Wielki słownik poprawnej polszczyzny PWN*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.

Markowski, A., 2005. Językoznawstwo normatywne dziś i jutro: stan, zadania, szanse, zagrożenia. W: M., Czermińska i in., red. *Polonistyka w przebudowie. Literaturoznawstwo – wiedza o języku – wiedza o kulturze – edukacja*. Zjazd Polonistów, Kraków, 22–25 września 2004, t. 1. Kraków, s. 535–546.

Narodowy Korpus Języka Polskiego. [online] Dostępne: <https://nkjp.pl/> [Data dostępu: 30 czerwca 2024]

Ohorilko, O., 2010. Poza granicami ogólnopolskiej normy. Osobliwości składni rządu i zgody w polszczyźnie Lwowa (na przykładzie tekstów prasowych). W: W., Miodunka, R.,

Nycz i T., Kunz. *Polonistyka bez granic, t. 2: Glottodydaktyka polonistyczna – współczesny język polski – językowy obraz świata*. Kraków: Universitas, s. 321–329.

Przepiórkowski, A., Bańko, M., Górski, R. L., Lewandowska-Tomaszczyk, B., red., 2012. *Narodowy Korpus Języka Polskiego*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.

Rudnicka, E., 2018. Kilka słów o tym, co pozanormatywne, czyli o żywotności błędów i ich definiowaniu. W: P., Zbróg, red. *Wybrane aspekty badań nad normą językową*. Kraków: Libron, s. 185–210.

Zielińska, M., 2014. Odstępstwa od ogólnopolskiej normy składniowej w polszczyźnie młodzieży pochodzenia polskiego na Ukrainie Zachodniej. W: S., Gajda i I., Jokiel, red., *Polonistyka wobec wyzwań współczesności*. V Kongres Polonistyki Zagranicznej, t. II. Opole: Wydawnictwo Uniwersytetu Opolskiego, s. 237–245.

Zbróg, P., 2003. O wyrażeniach typu *mili kolega i koleżanka*, *Język Polski*, 3, s. 181–186.

Zbróg, P., 2008. Składnia przydawki przymiotnej przy podmiocie szeregowym, *Poradnik Językowy*, 5, s. 31–41.

Zbróg, P., 2011. Norma językowa a skodyfikowana norma językowa – propozycja obiektywizacji opisu, *Język Polski*, 2–3, s. 109–116. Dostępne: <https://jezyk-polski.pl/index.php/jp/article/view/905>, <https://doi.org/10.31286/JP.91.2.5> [Data dostępu: 30 czerwca 2024]

Zbróg, P., 2012. *Podmiot szeregowy we współczesnym języku polskim*. Kraków: Libron.

Zbróg, P., 2015. Zagadnienia poprawności językowej w Wielkim słowniku języka polskiego PAN, *Język Polski*, 3, s. 214–230. Dostępne: [file:///C:/Users/UMK/Downloads/\[3_2015\]14.pdf](file:///C:/Users/UMK/Downloads/[3_2015]14.pdf) [Data dostępu: 30 czerwca 2024]

Żmigrodzki, P., red., 2007–. *Wielki słownik języka polskiego PAN*. [online:] Dostępne: <https://wsjp.pl/> [Data dostępu: 30 czerwca 2024]

Żmigrodzki, P., 2015. O błędach (nie tylko) językowych, stylu odbioru dzieła leksykograficznego i perspektywach polskiej normatywistyki językowej (w odpowiedzi P. Zbrógowi), *Język Polski*, 3, s. 231–238. Dostępne: <https://jezyk-polski.pl/index.php/jp/article/view/634/512> [Data dostępu: 30 czerwca 2024]

Żmigrodzki, P., 2018. Informacja normatywna w WSJP PAN. W: P., Żmigrodzki i in., red. *Wielki słownik języka polskiego PAN. Geneza, koncepcja, zasady opracowania*. Kraków: Instytut Języka Polskiego PAN, s. 143–150.

Żmigrodzki, P., zest., 2023. *Wielki słownik języka polskiego PAN. Zasady opracowania*. Wyd. 6, styczeń 2023. Kraków: Instytut Języka Polskiego PAN, https://pliki.wsjp.pl/zasady_opracowania_wsjp.pdf [Data dostępu: 25 czerwca 2024]

Огорілко, О., 2014. *Синтаксичні особливості текстів сучасної польськокомовної преси преси в Україні*. Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук: спеціальність 10.02.03. “Слов’янські мови”. Київ, Україна.

References

- Czesak, A., Szałkiewicz, Ł., Żurowski, S., 2017. {Dobry słownik} 'Good dictionary' as a New Type of Polish Language Dictionary, *Philological Studies*, LXXI, pp. 75–87. (In Polish).
- {Dobry słownik} Good dictionary [online]. Available at: <https://dobrysłownik.pl/o-słowniku/> [Accessed 30 June 2024]. (In Polish).
- {Gazeta Polska Bukowiny} Newspaper Poland of Bukovina. [online]. Available at: <http://bukpolonia.cv.ua/index.php/pl/gazeta-polska-bukowiny>, [Accessed 30 June 2024]. (In Polish).
- Gębka-Wolak, M., 2009. Acceptability vs. correctness on the example of constructions like *Na zdjęciu byli nasze babcie i kucyk*. In: A., Piotrowicz, K., Skibski and M., Szczyszek, eds. *The formation of linguistic models and patterns*. Poznań: Wydawnictwo Poznańskie, pp. 141–148. (In Polish).
- Gębka-Wolak, M., 2019. Syntactic norm of modern Polish in theoretical and practical terms. In: D., Zdunkiewicz-Jedynak and J. Liberek, eds. *Problems of Polish language norms and codification*. Varshava: Wydział Polonistyki Uniwersytetu Warszawskiego, pp. 179–202. (In Polish).
- Gębka-Wolak, M., Moroz, A., 2021. Morphosyntax in The Dictionary of Proper Uses of Language, *Język Polski*, CI, 2, pp. 17–33. Available at: <https://jezyk-polski.pl/index.php/jp/article/view/66>, <https://doi.org/10.31286/JP.101.2.2> [Accessed 30 June 2024]. (In Polish).
- Grzegorzczkowska, R., Laskowski, R. and Wróbel, H., 1999. *Modern Polish language. Morphology*. 2nd ed., rev. Varshava: Wydawnictwo Naukowe PWN. (In Polish).
- Izdebska-Długosz, D., 2021. Syntactic errors. In: D., Izdebska-Długosz. *Grammatical errors in the Polish of Ukrainian-speaking students*. Kraków: Księgarnia Akademicka, pp. 297–390. (In Polish).
- Kallas, K., 1993. *Syntax of modern Polish coordinate constructions*. Toruń: Wydawnictwo Uniwersytetu Mikołaja Kopernika. (In Polish).
- Kołodziejek, E., 2023. On the role of usage in the concept of the Polish standard language in the beginning of the 21st century, *Papers in Linguistics*, XXV/3, pp. 11–21. Available at: file:///C:/Users/UMK/Downloads/_02_Kolodziejek-E.pdf, [Accessed 30 June 2024]. (In Polish).
- Kopcińska, D., 1997. *Structural syntactic description of sentences with subject-verb in modern Polish language*. Varshava: Dom Wydawniczy Elipsa. (In Polish).
- Korol, L., 2021. Syntactic relations of agreement in the Polish language in Ukraine (on material collected among young people attending Polish schools). In: I., Masojć and H., Sokołowska, eds. *Identity at the intersection of cultures*, vol. 4. Kraków: Księgarnia Akademicka, pp. 231–237. Available at: <https://books.akademicka.pl/publishing/catalog/book/320>, <https://doi.org/10.12797/9788381386234.15>, [Accessed 30 June 2024]. (In Polish).
- Corpus of Modern Polish Language*. [online] Available at: <https://kwjp.ipipan.waw.pl/> [Accessed 30 June 2024]. (In Polish).
- Kowalewski, J., 2017. Appendix. Summary of errors. In: J., Kowalewski. *Polish language in Ukraine in glottodidactic perspective*. Kraków: Jezhy Kovalevski, pp. 196–259. (In Polish).

Krawczuk, A., 2020. Grammatical gender in teaching Polish to Ukrainians: perspective from “inside” and “outside” of the Polish language system. *Acta Universitatis Lodzianae. Studies in Teaching Polish to Foreigners*, 27, pp. 133–154. Available at: <https://czasopisma.uni.lodz.pl/kpc/article/view/8950>, <https://doi.org/10.18778/0860-6587.27.07> [Accessed 30 June 2024]. (In Polish).

Krawczuk, A., 2024. Practical syntax of Polish for academic purposes taking into account the needs of users with Ukrainian as a first language. *The Linguistic Guide*, 10, pp. 42–63. Available at: <https://bibliotekanauki.pl/articles/55936173>, <https://doi.org/10.33896/PorJ.2024.10.3> [Accessed 3 April 2025]. (In Polish).

Liberek, J., Zdunkiewicz-Jedynak, D., 2019. *Linguistic norm as an objective social fact. Polemical remarks in the context of Ferdinand de Saussure's concepts*. In: J., Liberek and D., Zdunkiewicz-Jedynak, eds. *Problems of Polish language norms and codification*. Varshava: Wydział Polonistyki Uniwersytetu Warszawskiego, pp. 55–92. (In Polish).

Marciniak, M., Kieraś, W., Bojałkowska, K., Borkowski, P., Borys, M., Eźlakowski, W., Guz, W., Kobyliński, Ł., Komosińska, D., Krasnowska-Kieraś, K., Łaziński, M., Miernecka, M., Nitoń, B., Ogrodniczuk, M., Rudolf, M., Tomaszewska, A., Woliński, M., Wołoszyn, J., Wójtowicz, B., Wróblewska, A., Zawadzka-Paluckta, N., 2023. *Corpus of Modern Polish Language*. Varshava, URL. Available at: <https://kwjp.pl/> [Accessed 30 June 2024]. (In Polish).

Markowski, A., red., 1999. *New Dictionary of Correct Polish Language PWN*. Varshava: Wydawnictwo Naukowe PWN. (In Polish).

Markowski, A., red., 2004. *The Great Dictionary of Correct Polish Language PWN*. Varshava: Wydawnictwo Naukowe PWN. (In Polish).

Markowski, A., 2005. Normative linguistics today and tomorrow: status, tasks, opportunities, threats. In: M., Czermińska et al., eds. *Polish Studies in Reconstruction. Literary studies – knowledge of language – knowledge of culture – education*. Zjazd Polonistów, Kraków, September 22–25, 2004, vol. 1. Kraków, pp. 535–546. (In Polish).

National Corpus of Polish Language. [online] Available at: <https://nkjp.pl/> [Accessed 30 June 2024]. (In Polish).

Ohorilko, O., 2010. Beyond the limits of the nationwide norm. Osobilities of the syntax of government and consent in the Polish language of Lviv (on the example of press texts). In: W., Miodunka, R., Nycz and T., Kunz, eds. *Polish studies without borders, vol. 2: Polish studies glottodidactics – modern Polish language – linguistic image of the world*. Kraków: Universitas, pp. 321–329. (In Polish).

Ohorilko, O., 2014. *Syntactic features of the texts of the modern Polish-language press in Ukraine*. Abstract of PhD dissertation. Ivan Franko National University of Lviv. Lviv, Ukraine. (In Ukrainian).

Przepiórkowski, A., Bańko, M., Górski, R. L., Lewandowska-Tomaszczyk, B., eds., 2012. *National Corpus of Polish Language*. Varshava: Wydawnictwo Naukowe PWN. (In Polish).

Rudnicka, E., 2018. A few words about the extra-normative, or the vitality of errors and their definition. In: P., Zbróg, eds. *Selected aspects of research on language norms*. Kraków: Libron, pp. 185–210. (In Polish).

Zielińska, M., 2014, Deviations from the nationwide syntactic norm in the Polish language of young people of Polish origin in Western Ukraine. In: S., Gajda i I., Jokieli, eds. *Polish Studies in the face of contemporary challenges*. 5th Congress of Foreign Polish Studies, vol. II. Opole: Wydawnictwo Uniwersytetu Opolskiego, pp. 237–245. (In Polish).

Zbróg, P., 2003. About expressions like *mili kolega i koleżanka*, *Język Polski*, 3, pp. 181–186. (In Polish).

Zbróg, P., 2008. Syntax of the adjectival adjective with a serial subject, *The Linguistic Guide*, 5, pp. 31–41. (In Polish).

Zbróg, P., 2011. Linguistic norm versus codified linguistic norm – a proposal for objectification of description, *Język Polski*, 2–3, pp. 109–116. Available at: <https://jezyk-polski.pl/index.php/jp/article/view/905>, <https://doi.org/10.31286/JP.91.2.5> [Accessed 30 June 2024]. (In Polish).

Zbróg, P., 2012. *Serial subject in modern Polish*. Kraków: Libron. (In Polish).

Zbróg, P., 2015. The issues of linguistic correctness in {Wielki słownik języka polskiego PAN} The PAN Great Dictionary of Polish Language, *Język Polski*, 3, pp. 214–230. Available at: [file:///C:/Users/UMK/Downloads/\[3_2015\]14.pdf](file:///C:/Users/UMK/Downloads/[3_2015]14.pdf) [Accessed 30 June 2024]. (In Polish).

Żmigrodzki, P., red., 2007–. *The PAN Great Dictionary of Polish Language*. [online:] Available at: <https://wsjp.pl/> [Accessed 30 June 2024]. (In Polish).

Żmigrodzki, P., 2015. On (not only) language mistakes, the style of lexicographic work perception and perspectives on Polish normative linguistics (in response to Piotr Zbróg), *Język Polski*, 3, pp. 231–238. Available at: <https://jezyk-polski.pl/index.php/jp/article/view/634/512> [Accessed 30 June 2024]. (In Polish).

Żmigrodzki, P., 2018. Normative information in {Wielki słownik języka polskiego PAN} The PAN Great Dictionary of Polish Language. In: P., Żmigrodzki et al., eds. *The PAN Great Dictionary of Polish Language. Genesis, concept, principles of development*. Kraków: Instytut Języka Polskiego PAN, pp. 143–150. (In Polish).

Żmigrodzki, P., zest., 2023. *The PAN Great Dictionary of Polish Language. Principles of development*. 6th ed, January 2023. Kraków: Instytut Języka Polskiego PAN, https://pliki.wsjp.pl/zasady_opracowania_wsjp.pdf [Accessed 25 June 2024]. (In Polish).

**PANOWAŁ CHAOS I DEZORIENTACJA. NORMATIVE CONSIDERATIONS
ON THE DIFFICULT PLACES OF CONSONANT SYNTAX
IN THE POLISH LANGUAGE IN UKRAINE
(BASED ON THE TEXTS OF “GAZETA POLSKA BUKOWINA”)**

Małgorzata GĘBKA-WOLAK

*Department of Polish Language,
3, Fosa Staromiejska Str., Toruń, 87-100 (Poland)
Nicolaus Copernicus University in Torun
ORCID: 0000-0003-4587-496X
e-mail: mge@umk.pl*

Alla KRAWCZUK

*Ivan Franko National University of Lviv
1, Uniwersytetska Str., Lviv, 79000 (Ukraine)
Department of Polish Philology
ORCID: 0000-0003-4087-3562
e-mail: alla.kravchuk@lnu.edu.ua*

Abstract

Background: The article considers debatable problems in selected types of consent compounds in Polish.

Purpose: The main purpose of the article is to comment on the questionable normative status of consent compounds in written Polish in Ukraine, which makes it possible to sort out the relevant deviations from the norm on the basis of the criterion of their rank.

Results: Normative difficulties in the field of consensual compounds in Polish in Ukraine are gradable. Based on the materials of “Gazeta Polska Bukowina”, we distinguish – from the perspective of general Polish – three types of deviations from the codified norm: 1) obvious deviations, such as: *Nasi kobiety [...] przygotowali*; 2) constructions occurring in the general usus, but not yet widespread and therefore questionable to most users, e.g.: *[...] zmieniło się co najmniej cztery pokolenia uczestników*; 3) constructions that are widespread, represent new trends and are rather accepted by users, e.g.: *Do Czerniowiec przyjechały dzieci i dorośli*. Deviations from the norm related to agreement in terms of genus categories have an inferential origin. Improper agreement of the numeral with the noun and verb in terms of number partly has an inferential influence. The remaining alignments in terms of the category of number do not bear traces of the influence of the corresponding Ukrainian language structures and represent attempts, universal in inflectional languages, to linearly align the members of the utterance in terms of the category of number (e.g., *Panował chaos i dezorientacja*) or to over-semanticize the number (*Zna języki polski i ukraiński*).

Key words: syntactic relations of consent, Polish written language in Ukraine, glottodidactics, codified norm, real norm.

Стаття надійшла до редколегії 11.06.24.

Прийнята до друку 19.09.24.

Опублікована 10.12.24.